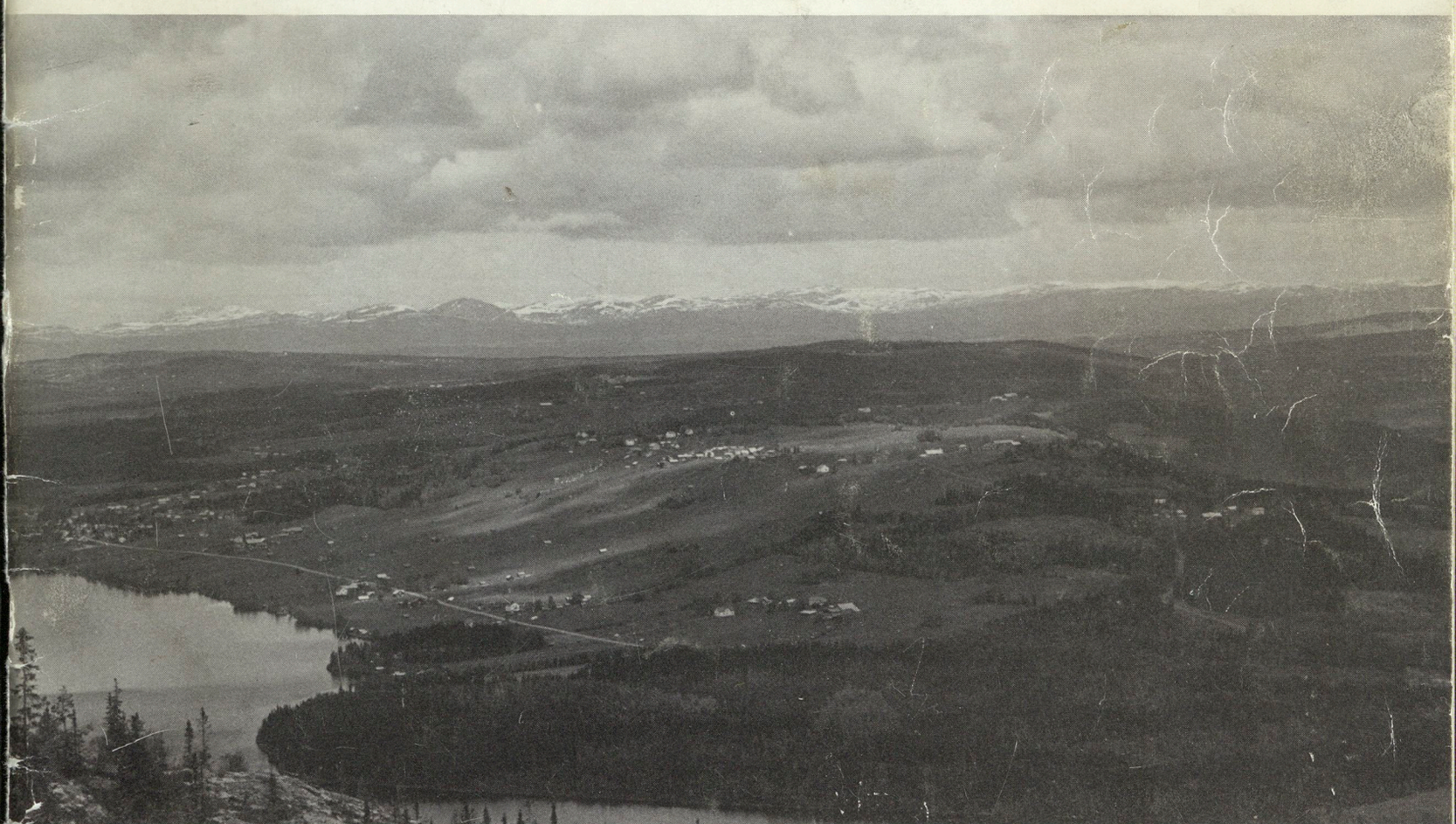
N.M:s vägledn
Utst. kat
1988

[Rötter och rotlöshet]

KAXÅS
EN BYGD I
JÄMTLAND

OM LANDSBYGD I FÖRVANDLING

Finns att köpa i Informationen

Pris 45:-kr

KAXÅS

EN BYGD I

JÄMTLAND

OM LANDSBYGD I FÖRVANDLING

Utges i samband med vandringsutställningen
RÖTTER OCH ROTLÖSHET
som öppnades första gången den 21 augusti 1988
på Nordiska Museet i Stockholm

NORD.MUS.BIBL. STOCKHOLM

RÖTTER OCH ROTLÖSHET

Sammanställt av Jan Olof Dahlin i samarbete med
Riksutställningar, Jämtlands läns museum,
Jämtlands länskommitté Hela Sverige ska leva,
Krokoms kommun och Studiefrämjandet.

Kaxås bygdegårdsförening, Nordiska Museet och
Offerdals hembygdsförening ej att förglömma.

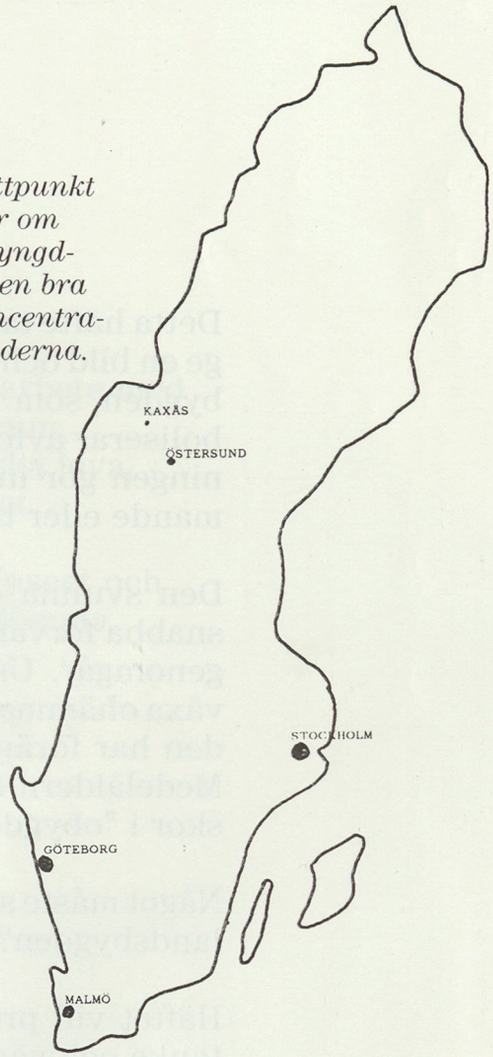
Detta häfte tar upp en del historiska fragment som skall ge en bild och en kulturhistorisk presentation av Kaxåsbygden, som i utställningen Rötter och Rotlöshet symboliserar avfolkningsbygderna. Den historiska beskrivningen gör inga som helst anspråk av att vara uttömmande eller till fullo korrekt.

Den svunna epok som tas upp skall vägas emot den snabba förvandling samhällsstrukturen genomgått och genomgår. Ungdomen dras till storstaden som tillåts växa ohämmat. Försörjningsmöjligheterna på landsbygden har förändrats drastiskt, liksom åldersstrukturen. Medelåldern är sådan att den största gruppen människor i "obygden" är mellan 50 och 80 år.

Något måste ske om landsbygden skall överleva. Behövs landsbygden?

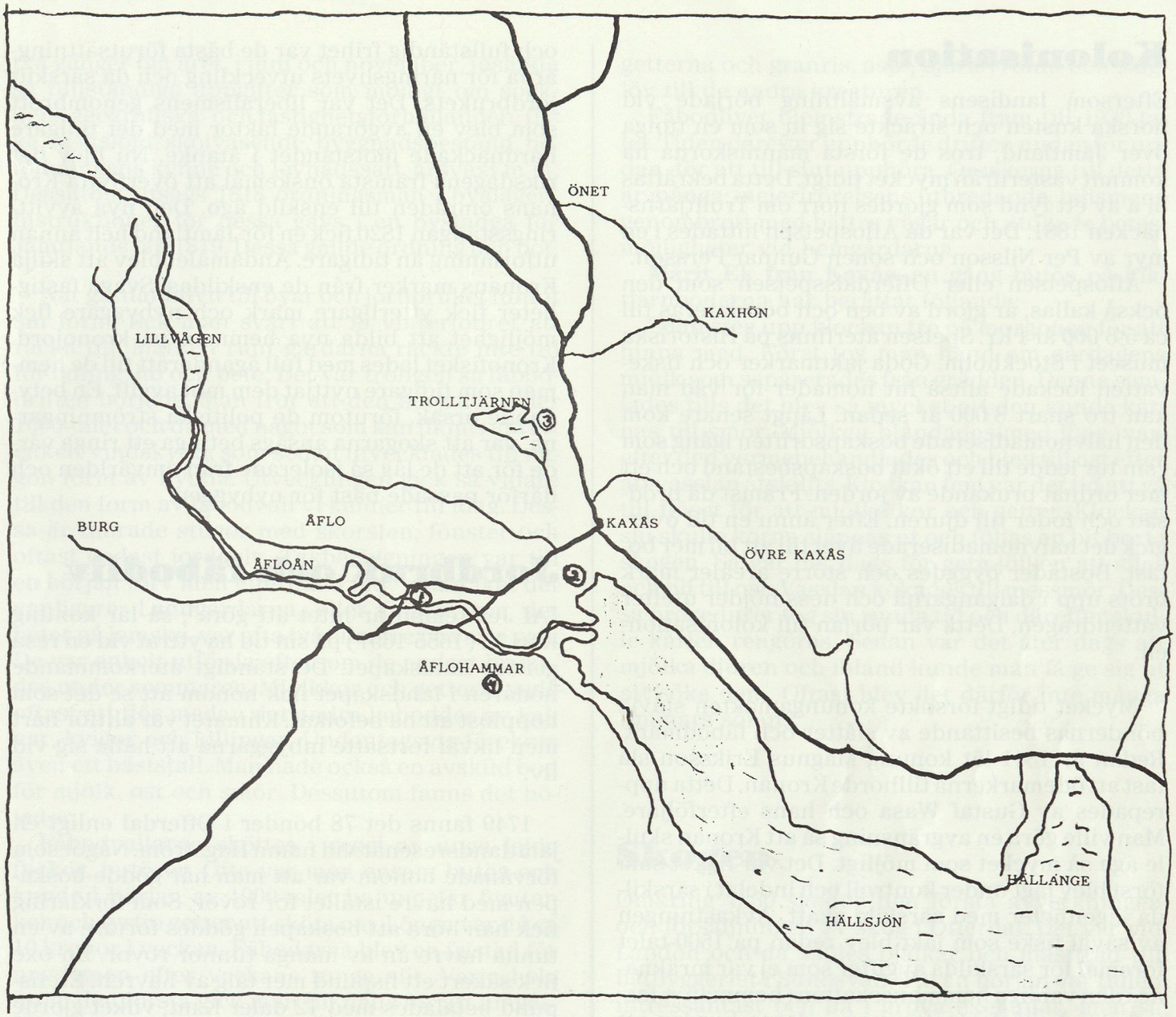
Häftet vill precis som utställningen stämma till eftertanke och väcka debatt.

Kaxås i Sverige.
Sveriges geografiska mittpunkt ligger inte så långt söder om Östersund. Befolkningstyngdpunkten däremot ligger en bra bit nedåt landet med koncentration på de tre största städerna.

Karta över Jämtlands län
Kommunerna här är stora till ytan – folkmängden däremot är liten. Landarealen för Jämtlands län uppgår till drygt 50 000 kvadratkilometer och folkmängden 1987 drygt 133 500. För t ex Stockholms län är arealen endast drygt 6 500 kvadratkilometer och folkmängden 1987 drygt 1 600 000.

1. Kvarn och såg. 2. Här låg: mejeriet 3. tegelbruket och 4. järnbruket. På kartan syns en del av Näståns flottled, Lillvågen genom Åfloån och ut i den långsträckta Hällsjön.

En sägen om "n'Tor i Åflo å n'Sjul i Kaxa" berättar om två bröder.

Tor och Sjul hade gått upp på Hällberget för att se sig om efter en boplats. De upptäckte då två höjder och sprang ikapp mot västra änden av Hällsjön. Sjul som var snabbare kom till den högre höjden, nuvarande Övre Kaxås. Tor fick ta den lägre, som nu heter Åflo. Efter de båda bröderna skulle Torsgården i Åflo och Sjulsgården i Kaxås ha fått sina namn.

Om man tittar i äldre skrifter finner man följande namn och stavningar på de tre byarna. Kaxåsen, Kaxaas och Kagsaas. Offlo, Offloed och Afflo. Man tror att namnet Offerdal härrör ifrån Åflo. Det visar gamla stavningar som Affloadal, Åflodal, Ofwerdal, Owerdall och Offlodall och slutligen Önitt, Öijne, Ånett och Öhne för Önet. Det finns säkert fler om man letar.

Eftersom Jämtland tillhörde Norge fram till 1645 är den norska dialekten påtaglig i de gamla namnen och alltjämt idag med sina influenser i de lokala dialekterna. För jamska språket lever i allra högsta grad kvar ute på landsbygden.

Kolonisation

Eftersom landisens avsmältning började vid norska kusten och sträckte sig in som en tunga över Jämtland, tros de första människorna ha kommit västerifrån mycket tidigt. Detta bekräftas bl a av ett fynd som gjordes norr om Trolltjärnsbäcken 1881. Det var då Åflospetsen hittades i en myr av Per Nilsson och sonen Gunnar Persson.

Åflospetsen eller Offerdalsspetsen som den också kallas, är gjord av ben och bör dateras till ca 5-6 000 år f Kr. Spetsen återfinns på Historiska museet i Stockholm. Goda jaktmarker och fiskevatten lockade alltså hit nomader för vad man kan tro snart 8 000 år sedan. Långt senare kom den halvnomadiserade boskapsdriften igång som i sin tur ledde till ett ökat boskapsbestånd och ett mer ordnat brukande av jorden. Främst då brödsäd och foder till djuren. Efter ännu en tid övergick det halvnomadiserade livet till att bli mer bofast. Bostäder byggdes och större arealer mark bröts upp i dalgångarna och dess höjder utefter vattendragen. Detta var början till kolonisationen.

Mycket tidigt försökte konungamakten stävja böndernas besittande av slåtter och fäbodmark. Redan år 1341 lät konung Magnus Eriksson slå fast att ödemarkerna tillhörde Kronan. Detta upprepades av Gustaf Wasa och hans efterföljare. Man ville göra en avgränsning så att Kronan skulle äga så mycket som möjligt. Det var fisket som först blev lagt under kontroll och indelat i särskilda lägenheter med särskild skatt. Avkastningen av såväl fiske som jakt blev redan på 1500-talet föremål för särskilda avgifter som ej var inräknade i den vanliga hemmansskatten (hemman = fastighet). Ändå fortsatte man i dessa bygder att nyttja tillgångarna i samma grad. Dessutom växte byarna och fler familjer bildades, dessa blev då nybyggare och nya gårdar blev till. Kronan sökte alltjämt utvägar att komma till rätta med detta fria levnadssätt, vilket ledde till avvittringsförfarandet som innebar att allmänningar och oavvittrade marker skulle tillhöra Kronan. Avvittringsstadgan innebar att varje bonde skulle ha så pass med skog och jord att gården kunde räknas som fullsutten. När så gård, by, socken och härad fått sitt, kunde det resterande, Kronans egendom, användas till bruksrörelse, industribehov och fortsatt kolonisation under kontrollerade former. Denna avvittring var påbjuden redan 1683 men för Jämtlands del kom stadgan först 1780. Motståndet mot detta var hårt och för att mildra verkningarna lät myndigheterna utöka arealen för varje gård. Dock skedde laga avvittring i Offerdal den 4 juli 1786 gällande bl a Kaxås och Åflo.

Några år senare började en ny övertygelse göra sig gällande genom nya politiska strömningar. Vilket uttrycktes genom att enskild äganderätt och fullständig frihet var de bästa förutsättningarna för näringslivets utveckling och då särskilt jordbrukets. Det var liberalismens genombrott som blev en avgörande faktor med det tidigare hårdnackade motståndet i åtanke. Nu blev det riksdagens främsta önskemål att överflytta Kronans områden till enskild ägo. Den nya avvittringsstadgan 1820 fick en för Jämtland helt annan utformning än tidigare. Ändamålet blev att skilja Kronans marker från de enskildas. Svaga fastigheter fick ytterligare mark och nybyggare fick möjlighet att bilda nya hemman på kronojord. Kronofisket lades med full äganderätt till de hemman som tidigare nyttjat dem mot avgift. En betydande orsak, förutom de politiska strömningarna, var att skogarna ansågs betinga ett ringa värde för att de låg så isolerade från omvärlden och därför passade bäst för nybyggen.

Jordbruk och fäbodliv

"Af Jemteland är intet att göra", så lär konung Karl XI (1655-1697) på sin tid ha yttrat vid en resa genom landskapet. De ständigt återkommande nödåren i landskapet fick honom att se det som hopplöst att ha befolkat. Klimatet var alltför hårt men likväl fortsatte inbyggarna att hålla sig vid liv.

1749 fanns det 78 bönder i Offerdal enligt en jämtlandsresenär vid namn Hagström. Något som förvånade honom var att man här gödde boskapen med havre istället för rovor. Som förklaring fick han höra att boskapen göddes fortare av en tunna havre än av många tunnor rovor. En oxe fick säkert ett lispund mer talg av havren. Ett lispund betalades med 12 daler K.mt, vilket gjorde det mycket lönsamt. Han konstaterade vidare att potatis trivdes väl och att de flesta gårdar höll sig med frodiga humlegårdar. Säden skäres med handskäror (sigdar). Detta år, 1749, var invånarantalet i Offerdal 770 personer.

Anmärkningsvärt är uppgifterna om potatisodling, i en annan historisk rapport uppges en inspektor Sparre i Rödön ha varit först att odla potatis i länet någon gång på 1750-talet.

En annan jämtlandsresenär, Hülpher, skriver att det under 1700-talet förekom tre sorters bröd. Bröd av enbart korn som åts på helgdagar, bröd av korn och agnar och bröd av korn och bark. Furubark ansågs vara bäst och blev t o m en handelsvara.

1817 bildades Jämtlands läns Hushållningssällskap. Syftet var (och är fortfarande) att verka för jordbrukets förkovran. Eftersom tidningar ännu inte fanns, uppdrogs åt en medlem i varje socken att vara korresponderande ledamot. Dessa skulle

två gånger om året, i juni och november, insända så fullständiga uppgifter som möjligt om socknens geografiska- och fastighetsförhållanden, fiske, hemslöjd, skolväsende, byggnadsbestånd, befolkningens kynne och levnadssätt, årsväxt m m. Dessutom utsågs 1818 ordningsmän i byalagen. Instruktioner för dessa gavs i en bystadga för Jämtlands län 1819. Dessa gällde ordning och bot.

När gårdar blivit till byar och jordbruket funnit sin form, fick man svårt att få vinterfodret att räcka till. Marken runt gårdarna räckte inte till för odling, hö och bete. Det var troligen så fäboddriften började. Man tror att den började under 1600-talet och då med något som kan liknas vid ett enkelt vindskydd, som sedan utvecklades till någon form av hydda. Utvecklingen gick så vidare till den form av fäbodvall vi känner till idag. Dessa är timrade stugor med skorsten, fönster och oftast endast jordgolv. Takbeläggningen var till en början torv men efterhand blev spåntaket det vanligare. Ladugårdarna, eller fjösen som det heter på jamska, var ofta två eller tre på varje vall. De var enkelt utförda eftersom de endast brukades under sommaren. Mjölkkor och getter delade oftast ett fjös medan det andra beboddes av kalvar, kvigor och killingar. Undantagsvis förekom även ett häststall. Man hade också en avskild bod för mjölk, ost och smör. Dessutom fanns det hölador.

Fäbodvallarna sköttes i regel av unga lejda flickor, butöser. Ofta var man ensam butös och kunde i början av 1900-talet ha ungefär femton kor och fyrtio getter att sköta om. Lönen var då ca 10 kronor i veckan. Fäbodarna blev en fristad för ungdomen efter veckans tunga slit. Varje helg utom den första gick man till fjälls för att umgås. Fäboden brukades i allmänhet ca två månader per år, från mitten av juli till slutet av augusti.

Vissa byar hade lång väg att färdas i många gånger oländig terräng. Man gick till fots tillsammans med djuren, packningen hade man i klövjesadel (fraktsadel) på hästar. När vattendrag skulle korsas använde man sig av broar, båtar eller färjor. Frösöbönder kunde ha ända upp till femton mil att färdas till fjälls. Före slåttermaskinens tid fanns inget behov av dragare efter sådden. Så då under 1870-talet skickades även hästarna på fjällbete och i augusti tog man hem den häst som behövdes för hökörningen. I stort sett var alla byar tömda på djur under en tid.

I början när fäboddriften kom igång i fjällsluttningarna var tillgången av bete god. Man lockades därför att utöka djurantalet för att nyttja betet fullt ut. Då uppstod problemet att få vinterfodret att räcka till. Ibland fick man åka långt hemifrån för att hitta slåttermarker. Man hässjade höet på plats och hämtade sedan hem det när vinterföret kom. Ändå räckte inte fodret till och tillskott fick tas ifrån skogen. Tall- och enris till getterna och granris, asp-, björk-, rönn- och sälglöv till de andra kreaturen.

Fäbodlivet blomstrade ända fram till 1930-talet. Tiden därefter upphörde driften undan för undan, för att till slut upphöra. Orsakerna till detta är många; mejerirörelsens utbredande, bilismens genombrott med bättre vägar och utökade betesmöjligheter vid hemgårdarna.

Märit Ek från Kaxås, en gång butös på Piktjärnbodarna har berättat följande:

"Man steg upp klockan tre på morgonen för att hinna med. Först tog man hand om gårdagens mjölk som separerades från grädden. Denna samlades tills det blev så mycket att den kunde kärnas till smör. Mjölken blandades med löpe, varefter den värmebehandlades och blev till ost efter att vasslan åtskiljts. Klockan fem var det tid att gå till fjöset för att mjölka kor och getter. Klockan sju skulle korna släppas ut och följas en bit bort i skogen. Så var det dags för getmjölken att silas och bli till ost. Vasslan kokades till messmör. Dessa procedurer tog sin runda tid och därefter skulle kärlen rengöras. Sedan var det åter dags att mjölka djuren och ibland kunde man få ge sig ut att söka dem. Oftast blev det därför inte många timmars sömn."

Skogen

Omkring 1850 skedde den första avverkningen och försäljningen av skog i Offerdal. Det var vid Landön och då såldes bjälkar och mastträd till båtbyggeriet i Sundsvall. Till en början var tallen intressantast och då i grova exemplar, men så småningom fick även granen sitt värde. Detta trädslag var också det vanligare i Offerdal. Innan detta nya med försäljning påbörjades hade man bara använt sig av skogen till husbehov, i form av byggnadsmaterial och ved. När så avverkningarna kom igång gav det arbetstillfällen och det vanligaste var att hästägarna (körare) åtog sig detta på ackord. Köraren lejde sedan i sin tur bort huggningen också det på ackord. Varje ackordstagare fick därför hålla sina egna körredskap och verktyg. Arbetet fortlöpte därför som tidigare då det inte var något igentligt förvärvsarbete. Till en början användes endast yxa vid fällningen. Den första sågtyp som användes var stocksågen. Denna hade ett handtag i var ände och krävde två man att hantera, lång och otymplig som den var. Under 1890-talet började man emellertid använda den så kallade timmersvansen vilken klarades av en man. Körarnas redskap var timmersläden som i begynnelsen var en enkel stötting. För att kunna ta större lass utvecklades den till en tvådelad kälke. Både manskap och hästar pressades hårt för att nå så hög ackordslön som möjligt.

På 1930-talet kom början till den maskinella skogsdrift vi har i dag. Timmerbilar tog över en del transporter och de första skogsbilvägarna kom till. Sedan dess har det utvecklats barkmaskiner, motorsågar och traktorer fram till våra dagars skogsprocessorer (skördare) som fäller, kvistar och kapar träden på nolltid. En sådan sköts av en enda man. Sedan tar skotaren vid och kör fram timret till skogsbilvägen. Kalytorna är stora och många. Idag ger inte skogsbruket tillnärmelsevis den sysselsättning som tidigare. Virket går, då som nu, oftast till kustindustrierna varav mycket blir till papper hos massaindustrierna.

Mycket av skogsproblematiken togs upp tidigt. Redan 1894 var det en man vid namn J Stadling som i brevrapporter för Aftonbladet berättade om sina upplevelser i Härjedalen och Jämtland, bland annat följande citat:

"En rationel skogsafverkning och trävaruförädling skulle utgöra det kraftigaste stöd för modernäringen, jordens uppodling och tidsenliga skötsel, och därigenom bibehålla och föröka en oberoende, välmående och stadigvarande befolkning - hufvudvilkoret för Norrlands framtida sunda utveckling. Men såsom den nuvarande trävarurörelsen utvecklat sig förderfvar den både skogarne och jordbruket, demoraliserar och ruinerar en stor del af befolkningen och sålunda framkallar svåra missförhållanden för det närvarande och de allvarsammaste faror för framtiden både i klimatologiskt, ekonomiskt, socialt och moraliskt afseende.

Den tid då arbetsförtjenst och export af skogarna till det närmaste upphör (åtminstone i många delar af Norrland), nalkas med snabba steg och skall inträda fortare än mången tror eller är villig att medgifva. Den ofantliga minskningen af skogarnas grundmassa till följd af den ständigt växande öfverafverkningen, för att med virke af alt mindre och mindre dimensioner mata den mängd sågverk, som uppstått vid hafskusten och i det inre af landet, lemna intet tvifvel öfrigt, att skogsbrist snart måste inträda.

Den största delen af den handelsvinst, som trävaruexporten lemnar, går utom Norrland, och den ringa del däraf, som stannar kvar, användes endast undantagsvis till förkofran af jordbruket eller annan industri än sågverksrörelsens, hvilken med skogstillgångens slut måste upphöra, endast efterlemnande ruin."

"Det är altför naivt att hoppas, att den pågående förödelsen skall kunna hämmas. Tror ni verkligen, att säljare och köpare af trävaror, ledda af patriotism eller af omtanke för framtiden, skola inskränka trävaruaffärerna eller förminska trävarubolagens och enskilda skogshandlares uppköp af hemman? Har ni betänkt, hvilka mäktiga intressen arbeta mot hvarje inskränkningen i skogsafverkningen, mot hvarje mått och steg, som i minsta mån skulle anses skada dem, huru vigtiga dessa mått och steg i och för sig än vore för fosterlandets väl? Dessa intressen och krafter, som förfoga öfver ofantliga kapital, äro allsmäktiga: de hafva till sitt förfogande lärda specialister och fackmän i alla branscher och inom alla områden: inom skogsvetenskapen, inom landtmäteriväsendet, inom nationalekonomien, i allmänhet, inom rättsväsendet och lagstiftningen. Dessa förödelsens krafter verkar med en naturlags enhetlighet, regelbundenhet och oemotståndlighet. De tillbakahållande äro hvarken starka eller eniga. Förödelseverket måste hafva sin gång, måste mogna tillen katastrof. Det är fåfängt att påvisa de hotande farorna det skall tolkas som öfverdrift; fåfängt att framställa fakta, hvilka med vanlig sundt förstånd kunna uppfattas de skola bortförklaras med lärda och klyftiga spetsfundigheter; fåfängt att på lagstiftningens väg söka hämma förödelsen-det starkt representerade storkapitalet skall öfvervältiga hvarje sträfvande i denna riktning eller omintetgöra de afsedda verkningarna af lagstiftning, som möjligen kunde i sådant syfte komma till stånd."

Skogsbolagen köpte ofta avverkningsrätten under en femtioårsperiod, med eller utan begränsning av trädens dimensioner. Man köpte också hela hemman (gårdar) som man sedan styckade av till en betydligt mindre enhet och arrenderade ut eller sålde. Eftersom Offerdal länge låg avsides och isolerat, vaknade inte skogsbolagens intresse förrän långt senare. Vilket inneburit att Offerdal än i dag har en väldigt stor del privatägd skog.

"Det är penningen, som förderfvat både land och folk, och så länge den regerar, kan det aldrig blifva något bättre. Förr i tiden, innan penningen kom in och blef envåldsherskare, lefde vi lyckligt, men nu går allting till förderf. Folket var arbetsamt, ärligt, vänfast och förnöjsamt. Vi hade duktigt med boskap, i floder och sjöar var det godt om fisk och i skogarna rikligt med villebråd. Hvart vi kommo, träffade vi vänfasta gamla bekanta. Behöfde vi någonting, så fingo vi utan revers och kontrakt; ett ord och ett handslag mellan fyra ögon betydde då mycket mera än fullskrifna pappersplakat med underskrifter, vitnen och sigill nu för tiden. Nog kunde det vara knappt ibland under hårda år. Vi kokade ihop halm, agnar och äfven bark, blandade sedan i litet mjöl och bakade bröd, som väl icke var så kraftigt, men med god mjölk, smör, ost fisk och kött till behöfde man inte svälta.

Men hur är det nu? Våra slåtter och vårt fiske äro förstörda, villebrådet försvinner från skogen, hvilken ödelägges och folket, de ha sålt både sitt

och sig för pengar – de ha hvarken heder eller samvete kvar. Jag har sökt hålla tillbaka... jag har lofvat dem alt hvad jag eger, om de blott ville låta bli att sälja sig, men förgäfves. Jag är öfvertygad, att de skulle sälja sina barn och sina föräldrar, om någon ville betala dem bra med pengar. Penningen är ej blott ett bytesmedel, den är ett lockbete, ett garn, hvarmed menniskorna fångas och föras i förderf; en kedja, som binder dem i slafveri; en pump, hvarmed deras hjerteblod utsuges.

Hvad är det, som lockat eller nödgat vårt folk till att sälja sin skog, sina hemman, sin frihet, om ej penningen? Hur har det gått med de pengar de fått? Jo, de hafva gått åt för skräp, som förstör det yngre slägtets tänder och magar, ja, äfven deras förnuft. Och sedan hafva vi bankerna, som suga och fräta dem in på bara benen, och det lär ofta vara samma herrar, som ega både bolagen och bankerna. Och så lönkrögarna, som skaffa staten inkomster – och folket vill så ha det. De klaga och jämra sig, men då jag säger: låt oss återgå till det gamla och försöka hjelpa hvarandra utan att anlita bolagen och bankerna, så vända de mig ryggen och gå till skogen och bolagen och låta jorden förfalla och söka äta upp hvarandra."

Detta stycke är hämtat från en intervju Stadling gjorde med en äldre man.

Flottning

I södra Sverige kom skogsnäringen igång långt tidigare än här i norr. Det första flottningsbolaget fick t ex monopol 1696 i Ätran.

Sågverksindustrin i Sundsvallsdistriktet började utvecklas i snabb takt under mitten av 1800-talet. Detta skedde främst genom att en rad utländska affärsmän etablerade sig vid älvmynningarna. Vattensystemen blev tidigt indelade i flottledsdistrikt. Ersättning utgick oftast från ett fast pris, uttryckt i ören per stock, för det virke som skulle flottas genom distriktet. 1880 utfärdades en kunglig förordning om allmänna flottleder.

I flottningens begynnelse körde man fram timret med häst och lade det i timmerflottar på sjöisen. När så islossningen kom om våren var isarna "färdigladdade" för flottningen. Snösmältning och islossning börjar vid kustmynningen och fortsätter sakta uppemot fjällen. Därigenom blir det en för flottning jämn vattentillgång. Det nedåt kusten liggande virket kommer iväg och hinner undan innan timret från de övre delarna följer efter. Vattensystemet som går genom Kaxås-bygden heter Nästån. Den har sina källflöden vid Nästtjärnarna i Kall, går genom Djupsjön, Acksjön, Getsjön, Gärdesjön, Vågarna, Hällsjön, Krikarna, Näldsjön och ner mot Storsjön. Leden utgörs av sjöar och åar med mer eller mindre strömmande vatten. Flottningstekniken blev därför olika. På sjöar var man beroende av en viss vindriktning för att kunna bogsera timmerflottarna. Detta skedde med hjälp av en spelflotte med ankarspel, tross och ankare. Denna var sammansatt av grova stockar med en lodrät, strävad grov stolpe i mitten vari själva spelet och de båda spelarmarna satt. Därifrån utgick trossen som kunde vara flera hundra meter lång. I trossens andra ände var ankaret fäst. Ankaret, fäst i trossen, roddes ut och kastades i sjön. Med ankaret stadigt fast i sjöbottnen sattes spelet igång genom att sex-åtta man med bröstet förde de två spelarmarna framför sig gående runt, runt. Man spelade på detta vis in trossen, så upp med ankaret och så ro iväg med det igen och fästa det i sjöbottnen. Ibland var det milslånga sjöar att dra timmerflottarna.

Vid åar och bäckar var man däremot mer beroende av vattentillgången som måste vara riklig. De flesta flottbara åar vart förr eller senare utbyggda med dammar för sparande av vatten. Dessutom försedda med ledbommar, rännor och ledkistor att förhindra stockningar och bröten.

Flottningen på sjöar underlättades dock när de motordrivna flottbåtarna kom på 1940-talet. Men samtidigt blev det allt vanligare med timmerbilar, vilket till slut skulle ända flottningsepoken. Men däremellan var det en tid med bra arbetsförhållanden; reglerade arbetstider och varmbonade stugor utefter flottleden. När så kraven på mer virke och efterfrågan på pappersprodukter steg, krävdes också snabbare och tätare transporter. Undan för undan tog därför timmerbilarna överhanden så att flottningen till slut bedömdes överflödig. Man ansåg också att mycket timmer gick förlorat genom att det sjönk till botten.

Många är de beska kommentarer som fällts om nedläggningen men något organiserat motstånd restes aldrig, vilket inte är så konstigt eftersom nedläggningen skedde gradvis. Skogsbilvägar rutar nu in skogslandskapet i en allt större omfattning. Med denna epok har ytterligare ett stort antal arbetstillfällen försvunnit i vad som tidigare var deltidssysselsättningarnas kungarike.

O Ekerwald skriver i Offerdalsboken 1956:

"Flottningarna komma dock alltid att bestå efter de större vattendragen och älvarna, ty vattnets rörelser i våra floder kostar ingenting, det drivs av sin egen inneboende kraft och på dess yta flyter lätt och elegant våra värdefulla skogsprodukter."

En lyrisk beskrivning och ett antagande som vederlades redan efter ett tjugotal år. Kanske borde flottningen återupptas i de större vattnen.

Hans Östlund i Lillvågen berättade bland annat följande för en journalist 1952:

"Jag kom som 11-åring till bygden, med mina föräldrar, från Färila i Hälsingland. Tidigt fick jag lära mig arbeta som en hel karl. 14 år gammal var jag ute på min första flottarresa utefter Nästån

som är fem mil lång. För flottningen betalades då, 1901, en dagslön på två och femtio och för nattskiftet en och femtio, vilket gjorde att arbetsgivaren gärna såg att det blev nattskift. Trots den blygsamma betalningen ansågs flottningen bättre betald än många andra arbeten och endast de dugligaste karlarna godtogs som flottare."

Jakt

Att jägarfolk kom till bygden tidigt visar som sagt fyndet av Åflospetsen. Jakten och i viss mån fisket var länge det viktigaste för överlevnaden. Därom vittnar också de hällristningar man funnit och de många fångstgroparna för älg. Man fick förutom mat även hudar och skinn att klä sig med. Offerdal var troligen en mycket djurrikt trakt. Älgen var av stor betydelse men här jagades också björn, varg, lo, räv, järv, bäver, mård, utter, hermelin, hare och fågel. Allteftersom befolkningen ökade och blev bofast trängdes djuren undan alltmer. Och än mer när fångstmetoderna förfinades och eldvapnet kom till. Jakten pågick året om och björnen var först att trängas undan, därefter varg, lo, järv och bäver. Varg, lo och bäver var så gott som utrotade under en period.

Älgjakten var den första att regleras med bestämda jakttider eftersom även älgen var utrotningshotad. I början av 1900-talet var det en månad per år som gällde. Tiden reglerades än mer och 1920 var det älgjakt endast tre dagar per år och förbud att skjuta älgkor. Straffet för tjuvskytte hade också skärpts och var vid denna tid en månads fängelse och tusen kronor i böter. Dessutom förverkades vapen och fällda älgar. Denna reglering gav resultat och efter en tid var älgstammen stark igen.

Idag är älgjakten förlagd till två perioder under hösten, sammantaget två månader. Ett omtvistat beslut har också tagits om januarijakt. Anledningen till detta är det moderna skogsbrukets problem med älgar som äter av tallplantorna på de återplanterade kalytorna. Motståndarna till vinterjakten menar att det är djurplågeri eftersom älgen behöver sin energi för att klara den stränga kylan och därför inte bör störas. Dessutom samlas älgarna i större grupper vid bland annat öppna vatten och är då lätta att spåra. Därför jagar man inte i dessa bygder under denna tid.

Varg och lo är fridlysta och björnjakten är kvoterad till ett fåtal i hela länet (tilldelningen av älg i de olika jaktvårdsområdena är också kvoterad och uppdelad i tjur, ko och kalv).

Näringsliv

1844 grundades den första industrin i bygden, Åflohammars järnmanufakturverk. Detta ledde till nyinflyttningar eftersom arbetskraften hämtades utifrån. Bruket låg vid Åfloån som för ändamålet dämdes upp. Man byggde smedjor, bostäder och en herrgårdsbyggnad. En bergsingenjör – Ferdinand de Ron anställdes som förvaltare. Finansiärer och grundare var fyra alsenbönder. Malmen togs ifrån Örnstolsgruvan vid Rönnöfors. 1847 grundades även ett bruk i Rönnöfors och bolaget döptes om till Åflohammars och Rönnöfors bruksbolag. I samband med detta byggdes en landsväg från Åflo till Rönnöfors. Bolaget lät också uppföra en ny bro över Rönnån. Till bybornas förtret satte man upp en brovaktarstuga och avkrävde de som ville över bron en avgift. Passeravgifter:

1 häst med åkdon	15 öre
1 häst med klövjesadel	10 öre
1 hemboskap	5 öre
1 småfäkräk	2 öre
1 person	2 öre

Redan 1849 blev bruksägare de Ron försatt i konkurs och sedan följde ytterligare tre konkurser, vilket ledde till att Åflohammars bruk upphörde 1869. I Rönnöfors fortsatte driften fram till 1876. Vid Åflohammar tillverkades spik, lieblad och manufaktur. Rönnöfors stod för ett bredare sortiment, förutom stångjärn gjöts spiselhällar, våffeljärn, strykjärn, kokgrytor, järnkaminer m m. I det gemensamma sigillet fanns en plog och ett våffeljärn. Varorna såldes i Jämtland och i Norge. Forkörare med varor till Norge tog med sig fisk och andra varor hem.

Efter den sista konkursen bodde länsmannen i Offerdal, A Suwe, på Åflohammars herrgård fram till 1886. Efter att ha stått tomt en tid inköptes sedan herrgården av Offerdals kommun och inrättades i början av 1900-talet till fattighjons- och ålderdomshem. Senare enbart ålderdomshem som lades ned 1954 och ett nybyggt hem i Ede invigdes. Herrgården står kvar och är idag familjebostad och därintill ligger Åflohammar camping.

Den första köpmannen i Kaxås var Olof Sundqvist i Hällänge som startade sin handel 1854. Denne fick 1855 tillstånd att tillhandahålla Offerdals socken med apoteksvaror. Sundqvist brukade även vid sina handelsresor till Stockholm utkvittera barn som sedan utackorderades i Offerdal.

1869 fick Åflo en affär, 1875 fick Önet affär och 1898 fick Kaxås ytterligare en affär genom O Ekman.

1885 påbörjades bygget av Åflo kvarn på initiativ av Sigfrid Widblom från Närke. Kvarnhuset blev färdigt samma år och dammen året därefter. Kvarnhuset revs sedan 1917 och byggdes upp på nytt av delvis samma virke, varvid kraftstationen tillkom. Kvarnen har också en såg och är i drift än

idag. 1891 övertogs kvarnen av Lundberg och Widblom övertog senare Ekmans affär.

I början av 1910-talet flyttades Offerdals tegelbruk från Ede till Kaxås. Det låg vid Trolltjärn som man också tog leran ifrån. Tegelbruket upphörde i slutet av 1930-talet för att man inte fick tillgång till elenergi.

1905 organiserades Offerdals västra mejeriförening för att täcka in kaxåsbygden. Ordförande var Per Nilsson Åflo och ledamöter Erik Olsson och O Ekman Kaxås samt Olof Persson Önet. Nilsson utlovade tomt och åtog sig grund- och vattenledningsarbeten. Andelskapitalet från 48 deltagare á 50 kronor gav summan 7 350 kronor. Anläggningen utformades till ostmejeri. Kostnaden för mejeriet uppgick till 22 000 kronor varav större delen upplånades. 1917 ändrades firmanamnet till Åflo mejeriförening. Mjölktillförseln visade sig ej tillräcklig i förhållande till anläggningskostnaden. Först med högkonjunkturen under första världskriget, med höjda priser, stabiliserades driften. Under åren efter fredsslutet sjönk priset katastrofalt och leverantörerna kunde inte godta de låga priserna, varför driften upphörde 1930. Ett tag fanns det femtio mejerier i Jämtland – idag endast ett som ligger i Östersund.

Förutom kvarnen finns det idag två bensinstationer, bilverkstad, hembageri, affär, elfirma, gräv- och traktorentreprenad, sågverk och taxi. Jordbrukarna har blivit oroväckande få och jordbrukets framtid i bygden måste anses hotad. Av bygdens många gårdar är det bara ett fåtal som brukas.

Närliggande större arbetsgivare är Offerdals skifferbolag i Rönnöfors och ålderdomshemmet i Ede. Många har sin arbetsplats i Krokom eller Östersund och pendlar därför åtta till tolv mil per dag.

Militär historia

Första gången offerdalingar nämns är under Kalmar-kriget 1611-13. Då nämns bl a Peder Lauritzem i Offuerdall och Anders Erichssen i Owerdall. Jämtland var då norskt, därav stavningen. Men man har även tjänat under danska kronan. Thor Jonsson Åflo är ett exempel på det här och tjänstgjorde fram till 1641. 1645 blev Jämtland svenskt men när Jämtlands regemente 1657 befann sig i Tyskland intogs Jämtland/Härjedalen av en norsk häravdelning. Man organiserade ett kompani jämtar som avgick till Trondheim. Däribland: Niels Jonssenn Öijne, Erick Erickssenn Offloed och Olle Poffelssen Kagsaas.

1741 beordrades Jämtlands regemente till vakttjänst i Stockholm. P g a bristande hygieniska förhållanden var dödligheten stor. Bl a avled följande offerdalsdragoner:

- Hindrich Olson Kaxman, Kaxås
- Eric Olson Offerström, Offlo
- Olof Jonsson Åström, Åflo
- Michel Mattzon Öman, Önet

Ett extra efternamn var vanligt under mitten av 1700-talet. Detta extra namn härledde till den by man kom ifrån.

Från år 1613 berättar ett protokoll om räfsten med jämtarna efter Baltzarfejden. Jämtland tillhörde då Danmark och Norge. En kommission reste från tingsplats till tingsplats och rannsakade svenskvänliga jämtar. Vid Offerdals tingsplats dömdes bland andra; tre Önetbor, fem Åflobor och sju Kaxåsbor. De som hade gårdar dömdes till en årlig straffavgift alltifrån en halv marker upp till sex mark. Flera fick dessutom böta ett till två ton säd.

Kapten Goswin Anrep, kronogården Berggärde söder om Åflo, kom till bygden under 1660-talet och tyranniserade både sina rotebönder och andra grannar. Rannsakning hölls i Offerdal 28 januari 1671 av häradshövding Johan L:son Nerbelius biträdd av samtliga tolvmän från Rödöns tingslag. Först framträdde 67-årige Thol Joensson i Åflo, som berättade att Anrep 1662 fordrat att få beså ett stycke av hans åker vilket denne dock vägrat. En söndag därefter blev han hårdeligen tilltalad av Anrep som sade sig "skola göra åt honom en gröt, han skall icke bliva god att bita på". Söndagen därpå skickade Anrep bud till Thol med befallning att komma och ro honom med båt över sjön till kyrkan. Thol nekade detta och gick själv landvägen istället. Då blev han emellertid upphunnen av en av kaptenen utsänd ryttare, Lars Goddag, som gav Thol tre slängar med flatsidan av sin värja. Då nu Thol vände för att gå hem, mötte han den uppretade kaptenen, som med sin stukat (lång och smal stötklinga) slog Thol över huvudet och ryggen helt blå. P g a denna misshandel blev han liggandes till sängs hela sommaren. Vid förlikningen hade Anrep efterskänkt 23 vågar hö av den ränta som kapten ägde rätt att uppbära av Thol. Anrep erkände visserligen att han och ryttaren Goddag givit Thol några slag, men det var i förbittringen över den vägrade rodden med orden "fanen ror honom". Thol nekade dock till detta yttrande.

En rad ytterligare fall av våldsamheter redovisas vidare. Bl a gentemot länsman Moses Andersson och t o m den gamle vördade kyrkoherden Olov Bertilsson drabbades. Det framgår inte vilket straff som följde, men eftersom han 1670, då Jämtlands regemente till fots upprättades, blev utnämnd till kapten och chef för åttonde kompaniet torde efterräkningarna inte ha blivit

alltför stränga. Troligen stupade han när han följde sitt regemente till Pommern.

Små fragment

Afflodal socken sände år 1314 sex öre till påvedömet i Italien via Uppsala stift. Detta enligt ett bevarat utdrag ur taxa för Uppsala stift. Påvedömet avskaffades år 1550.

Tack vare kyrkoherde Olov Bertilsson finns det en mycket fullständig kyrkobokföring i Offerdal. Han var den siste norske prästen, 1642-1669, och stannade alltså kvar efter att Jämtland blivit svenskt 1645. Detta trots skarpa anmodanden att återvända till Norge. Bertilsson började en noggrann kyrkobokföring redan 40 år innan det blev lagstadgat. En tillgång för släktforskare.

År 1909 hölls det dop i Hällsjön, stora skaror samlades och däribland många misstrogna. Den 4 september 1910 bildades en egen baptistförsamling; Kaxås Betania som är verksam än i dag. Efter dopakten samlades döpta och troende på Åflo mejeri där brödbrytelse, handpåläggning och de nydöptas avkiljning skedde.

Godtemplarorden kom till Östersund 1882 och sedan spred sig logebildandet med en rasande fart. 29 januari 1883 bildades logen 374 Dahlia i Kaxås.

Byordning för Offerdahls pastorat

OFFERDAHLS TINGSLAG 1:sta MAJ 1837
Denna byordning reglerar allt som kan tänkas komma i fråga.

kap 1 By-ordningsman, byrätt och bystämma
kap 2 Om hägnad, stängsel och dikning
kap 3 Om samfällda arbeten och om fiskande samt wattendrag
kap 4 Om bete å samfälld mark
kap 5 Om skogshushållning
kap 6 Om vådelds förekommande
kap 7 Om överflöd och utmätningar samt åtskilla ordningsmål inom byalaget
kap 8 Om vitens uttagande och by kassans förvaltning m m

I kapitel 7, beträffande överflöd, står det bl a: ”Som ävenledes hänt, ej mindre på Bröllop och Graföl än andra kalas, att utländska drycker njutits samt utländska tyger och grannlåt begagnats av en del allmoge, men en anständig och vacker klädnad efter ortens sed och av i landet tillverkat tyg, en tarvlig, men god och väl lagad måltid, ett måttligt förtärande av hembryggt gott öl och brännvin, bäst anstår svenska allmogens av ålder kända fosterlandskärlek och anmärkningsvärda allvar i sina seder; så förbinder sig varje husvärd eller matmoder, att hädanefter, vid vite av Tio R:dr banco till socknens fattigkassa, icke själv bestå, eller tillåta någon av gästerna medföra till förtäring punsch, vin eller så kallad toddy, vilket vite av ordningsmannen utmätes och till pastor emot kvitto överlämnas. Kungl. Maj:ts landsfaderliga uppmaningar, till bortläggande av överflöd i klädsel och levnadssätt, kunna icke gäckas av någon rättsint undersåte. Den likväl det gör, kan icke vänta sig annat, än medömkan och förakt av redliga och upplysta medborgare: och må slutligen erinras, att den sanna glädjen säkert ännu aldrig njutits på stora kalas och långvariga gästabud i överflödets ofta oanständiga stoj och buller, ware således alt flärd, fåfänga och lättsinnighet bannlyst från Jemtlands redliga innvånares seder och bruk! Den som äger mer, än han till ett anständigt levnadssätt behöver, må använda detta överskott på sina barns bildning, på sin jords bättre odling och sitt hemmans förbättrande, på sina olyckliga medmänniskors underflöd och hjälp, eller på andra välgörande företag, under vänlig, förtrolig och gästfri sammanlevnad med andra människor. Den hjälptes välsignelser, medborgerlig aktning och egen ljuv tillfredsställelse skola vara hans avundsvärda belöning, och i denna belöning gives sällhet; men ej bor den i minnet, att på ett stort gästabud hava förmått sina bekanta till omåttlig njutning av mat och rusgivande drycker, genom vilka den ädla människan icke blott för ögonblicket berövar sig förstånd och sansning och nedsänker sig i ett tillstånd under de oskäliga djurens, utan ock småningom förstör hälsa och förmögenhet, samt förverkar sina medmänniskors aktning.”

Undervisning och skola

1794 i ett sockenstämmoprotokoll omnämns Kaxåsbygden första gången i samband med undervisning. Det är Nils Olofsson Önet som erhåller skarpa förmaningar för försummelse av att kristligt uppfostra sina barn ”som vore de mera stadda uti mörk hedendom, än uti s k kristliga föräldrars hus”. 1797 utsågs för att förbättra barnaundervisningen kyrkväktaren Gunnar Olofsson Kaxås och gamle klockaren Lars Heljesson Åflo. Den förre fick Önet och Kaxås på sitt ansvar och Heljesson Åflo. Trots detta inkallas Nils Olofsson återigen till sockenstämman både 1798 och 1799 för försummelse av barnauppfostran. 1799 utnämndes Olofsson och Heljesson till informatorer eller barnalärare. De fick dessutom i uppdrag att hålla prästerskapet underrättat om hur många och vilkas barn de ansvarade för, deras framsteg och

vad arvode de erhöll. Vidare beslöts att arvodet skulle vara 1 kanna korn per barn om de var minst sex. I annat fall efter överenskommelse.

1810 utnämndes Olof Olofsson Åflo till barnalärare för Önet, Åflo och Kaxås. 1817 aktualiseras frågan igen vilket tyder på att det inte gått så bra. Då utnämndes Anders Andersson Gärde till sockenskolmästare för västra delen av socknen. Undervisningstiden skulle vara från Mikaelitiden (början av oktober) till Valborgsmässotiden (början av maj). Ersättningen fastställdes till en kanna korn per barn.

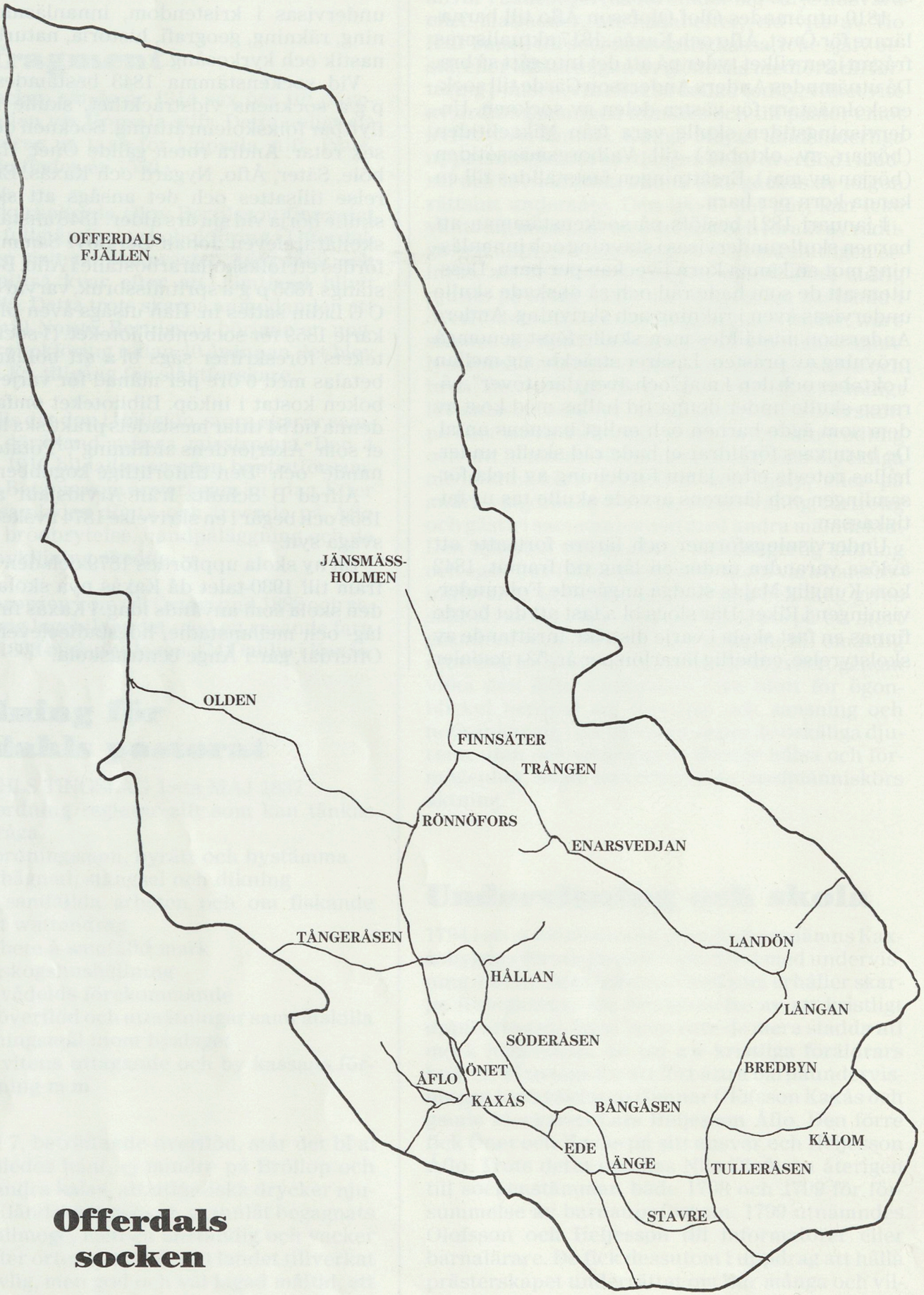
I januari 1821 beslöts på sockenstämman att barnen skulle undervisas i stavning och innanläsning mot en kanna korn i veckan per barn. Dessutom att de som hade råd och så önskade skulle undervisas även i räkning och skrivning. Anders Andersson anställdes men skulle först genomgå prövning av prästen. Läsåret sträckte sig mellan 1 oktober och den 1 maj "och även därutöver". Läraren skulle under denna tid hållas med kost av dem som ägde barnen och enligt barnens antal. De barn vars föräldrar ej hade råd skulle underhållas rotevis efter jämn fördelning av hela församlingen och lärarens arvode skulle tas ur fattigkassan.

Undervisningsformer och lärare fortsatte att avlösa varandra under en lång tid framåt. 1842 kom Kunglig Maj:ts stadga angående Folkundervisningen i Riket. Där slogs bl a fast att det borde finnas en fast skola i varje distrikt, inrättande av skolstyrelse, enhetlig lärarlön per år; 53 riksdaler 16 skilling banco samt 8 tunnor säd, fri bostad och bränsle. Seminarier för lärares utbildning skulle inrättas i stiftsstäderna och i folkskolan skulle undervisas i kristendom, innanläsning, skrivning, räkning, geografi, historia, naturlära, gymnastik och kyrkosång.

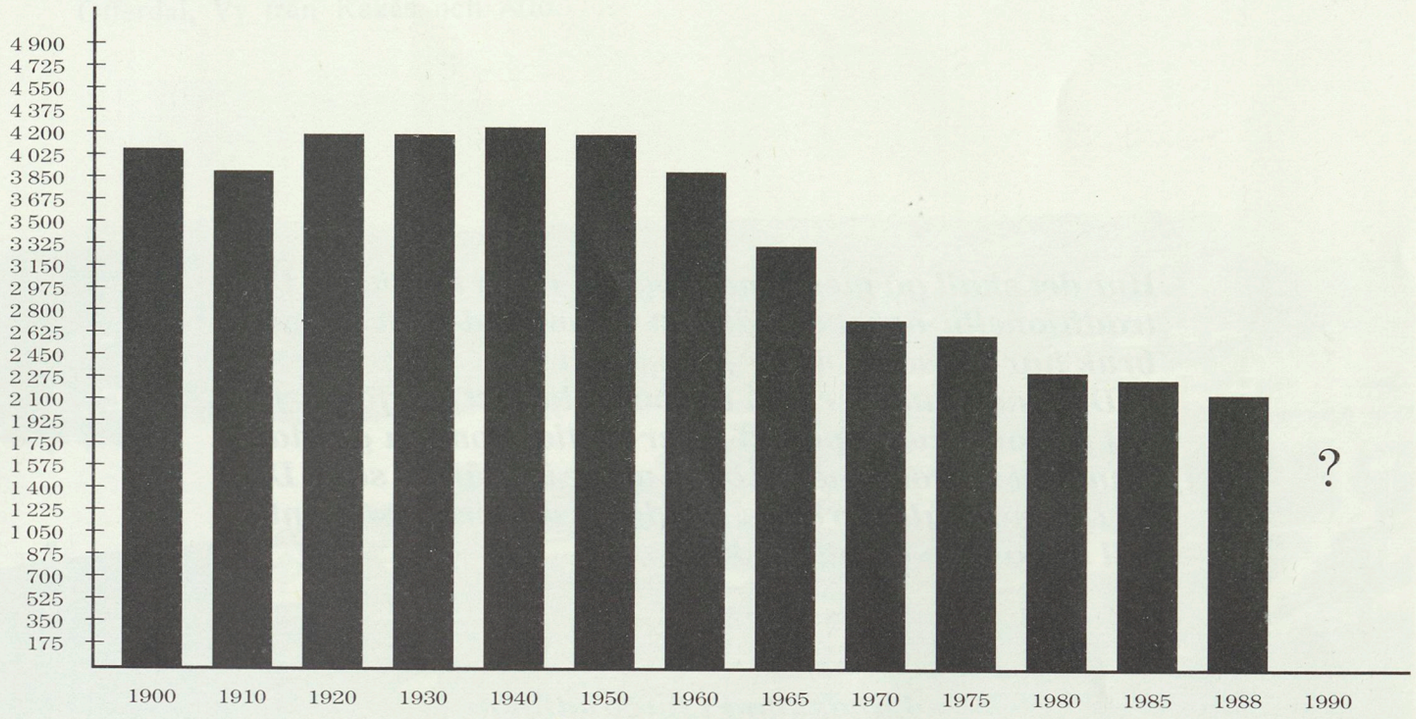
Vid sockenstämma 1843 bestämdes att det, p g a socknens vidsträckthet, skulle finnas en flyttbar folkskoleinrättning. Socknen delades in i sex rotar. Andra roten gällde Önet, Hallen, Oxböle, Säter, Åflo, Nygård och Kaxås. En skolstyrelse tillsattes och det ansågs att skolgången skulle börja vid sju års ålder. 1848 anställdes folkskollärareleven Johan Berglöv. Samma år uppfördes ett folkskollärarboställe i Åflo. Berglöv avstängs 1855 p g a spritmissbruk, varvid en vikarie C G Lidin sattes in. Han utsågs även till bibliotekarie 1859 för sockenbiblioteket. (I sockenbibliotekets föreskrifter sägs bl a att boklånet skulle betalas med 6 öre per månad för varje riksdaler boken kostat i inköp. Biblioteket omfattade vid denna tid 84 titlar mestadels praktiska handböcker som "Åkerjordens afdikning", "Potäters begagnande" och "Den tillförlitlige kogubben".)

Alfred B Schultz från Arvidsjaur anställdes 1858 och begär i en skrivelse 1874 avsked p g a sin svaga syn.

En ny skola uppfördes 1879 och den användes fram till 1930-talet då Kaxås nya skola byggdes, den skola som används idag. I Kaxås finns det ett låg- och mellanstadie, högstadieeleverna, i hela Offerdal, går i Änge centralskola.

Offerdals socken

Befolkningsstatistik för Offerdals socken
Man räknar med att sedan 1960 har ca 320 personer flyttat till Stockholm, ca 30 till Göteborg och 10 till Malmö. På bara drygt 40 år har Offerdals befolkning nästan halverats.

1900-1914 var emigrationen som störst och de flesta sökte sig till Amerika, därav den tillfälliga nedgången. Sammantaget emigrerade ca 150 personer från Kaxåsbygden.

Lika oroande som befolkningsnedgången är den höga medelåldern hos de som bor kvar, vilket är typiskt för de allra flesta avfolkningsbygder från söder till norr. Den största åldersgruppen är de mellan 50 och 75 år.

Karta över Offerdal
Offerdal var en gång egen kommun. Från 1565 finns en förteckning över gårdarna i Offerdal. Gårdar som senare blev till byar. Trots en annorlunda stavning känns de igen; Ånett, Offlo, Kaxåsen, Soråsen, Bungåsen, Edett, Enge, Staffre, Bredebyn och Landöö. Tångeråsen hade samma stavning som idag och följande gamla gårdsnamn är antingen inte med på kartan eller borta; Gierde, Liiden, Annangården, Ekiebärg, Almåsen, Bärken, Kläppenn, Bärge, Kleppem, Malbyenn, Flatmo, Riise, Ländzum, Swidie, Bolett, Ulffzåsen och Utgård.

Hur det skall gå med landsbygden vet vi inte idag. De traditionella arbetstillfällena inom jord- och skogsbruk har till stora delar försvunnit.

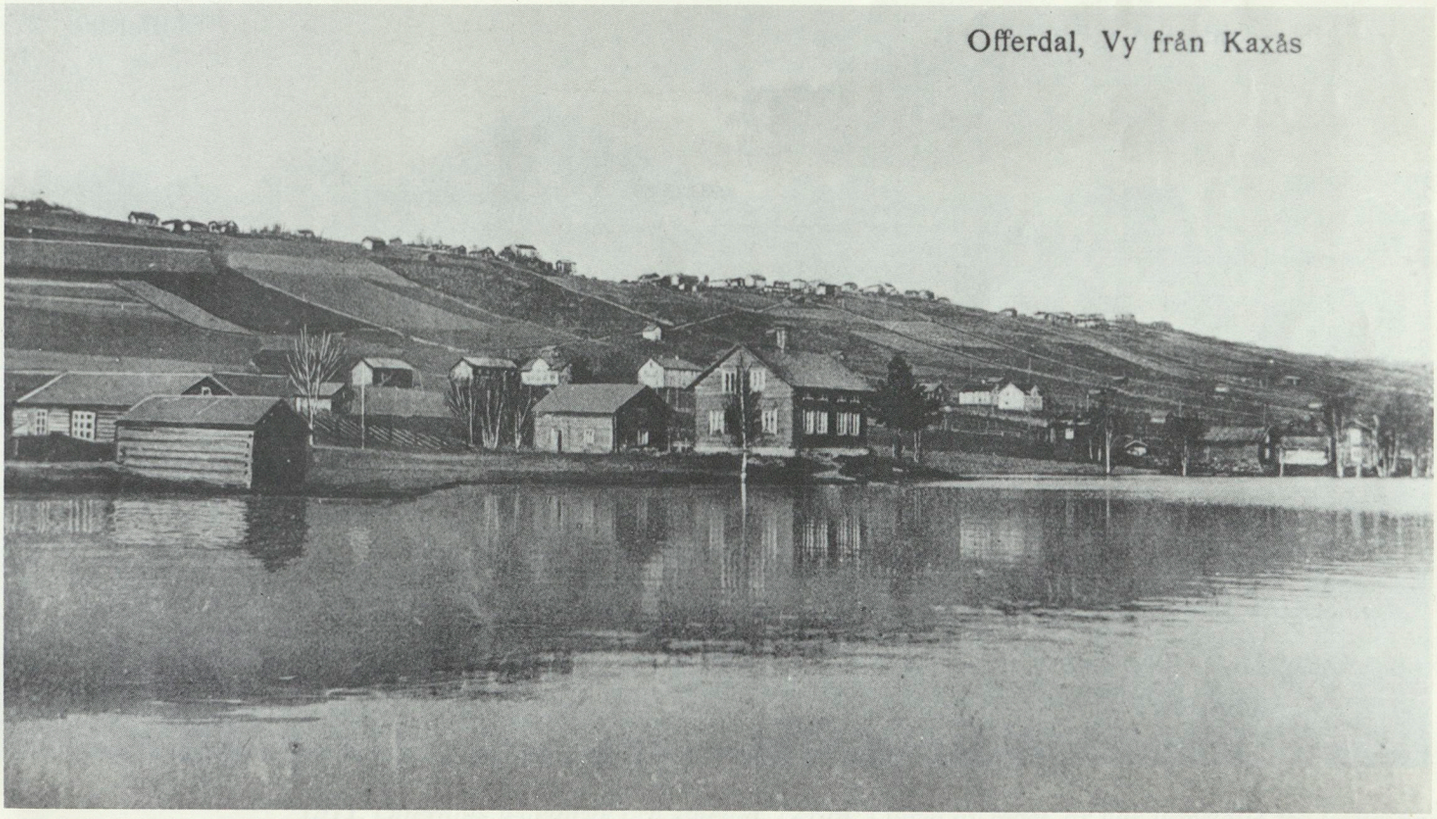
Det finns familjer som vill bo på landet och försörja sig på jordbruket på hel- eller deltid. Tomma gårdar finns det – problemet är bara att de inte är till salu. De är i många fall sterbhus, ärvda av anhöriga som inte vill sälja dem av olika skäl.

Landsbygd i förvandling

Dessa bilder, som följer, är till största delen tagna av kända och okända amatörfotografer och skildrar arbete och vardag. Bilderna har samlats in från byrålådor och fotoalbum i bygden.

Vykort från 1900-talets början.

Vykort från 1900-talets början.

1925. *Offerdals kyrka med kyrkstallarna i förgrunden. De flesta gårdar hade ställt upp ett eget stall att användas vid kyrkobesöken. Dessa stallar finns inte kvar idag.*

1915. *Längst till vänster står handlare Widblom med sin familj.*

1910. *Dessa män arbetade med anläggandet av telefonlinjen mot Rönnöfors.*

1911. *Offerdals tegelbruk och smedja. Leran, i form av tegel, är här uppställd för torkning innan själva bränningen kunde ske. I Kaxås fanns ett tegelbruk som var i drift fram till 1930-talet.*

Foto: A Nilsson, Nordiska museets arkiv

En auktion från sekelskiftets början.

1900-talets början. *Agnes Larssons syateljé i Kaxås.*

1935. *Emil Olofsson i sin räfsfabrik. Eftersom räfsa även kallas riva fick han heta Riv-Emil. Han konstruerade själv en maskin som svarvade räfspinnar. Fabriken var igång ända in på 1960-talet.* *Foto: J Walter Strömgren, Tandsbyn. Jämtlands läns museums arkiv*

1926. *Hela skogslaget uppställt vid Blomannbodarna.*

1937. *Nils Sedberg med ett stort timmerlass.*

1920. *Flottare, bl a Johan Mårtensson, Lars Hammarberg, Erik och Jakob Olovsson och Per Olsson.*

1930. *Timmerflottning i Hällsjön. Offerdals kyrka syns i bakgrunden.*

1940. *Kor på väg till betet vid Renbron i Åflo.*

1938. *Rast på vägen upp till fäbodvall, en s k "bufärd". Hästarna bär lasten med hjälp av klövjesadlar.*

1929. *Fjällkor på sommarbete vid Önebodarna. "Butöser" är Brita Olofsson och Brita Nilsson.*
Foto: Johan Gustavsson, Bångåsen

1922. *En ovanligt arrangerad fäbodbild. Per i Burg drar fingrekrok med en butös.*

Slåtter i början av 1900-talet. *Jämtlands läns museum och Gustaf Hvass.*

1957. *Höbärgning hos Önegårds i Önet.*

1904. *Kornslåtter. Det slagna kornet binds i kärvar för att hängas på tork innan tröskningen.*

1940. *Tröskning av korn i Önet, John och Adolf Bark står vid tröskan.*

1900-talets början. *Tunnbrödsbak i Åflo. Anna Eriksson och Karolina Mattsson. Denna Åflo-stuga står nu på Skansen alldeles intill Älvrosgården.*

1930. *Märta Nilsson och Anna Svedin gör stortvätt i Åfloån.*

1870-tal. *Vägbrytning vid Grahngården i Kaxås. De som arbetar är en dräng från Lövviken, Oluff dagaman från Norge och Olof Olsson Grahn. Dagaman = dagavlönad som ryckte in hos de som behövde.*

1934. *Vägarbetare vid Bångåsen. V Krantz, J Persson, "Krantzen" och N Krantz.*

1955. *Jägare med en fälld älg, Nästsjöns jaktområde.*

1925. *Anders Johansson med bössa och hund.*

1905. *Simon-Ols gården i Kaxbacken.* *Jämtlands läns museum och Gustav Hvass.*

1922. *Reppes gård i Åflo.*

***1910.** Barn med föl framför Kaxbackens sluttning.* *Jämtlands läns museum och Gustaf Hvass.*

***1920.** Anna och Engelbrekt Ek med sin stora familj.*

1898. *Godtemplare som ställt upp sig ute i snön för att fotografen skulle få bättre ljus. Sittande till vänster med sitt barn är skomakare Erik Persson och stående fyra fr v är skräddare Erik Olofsson.*
Jämtlands läns museums arkiv

1931. *Storkökskurs i Kaxås. Eleverna visar upp en del av de färdiga bakverken.*

1920. *Småskollärarinnan Ursila Aspgren i sin lärarbostad i Kaxås gamla skola.*

1921. *Klasserna 3 och 4 i Kaxås skola med sin lärarinna Therese Johansson.*

Litteratur

Bull, Sverige og Norge
Hagström, J O, Jemtlands oeconomiska beskrivning
Jämtlands och Härjedalens diplomatarium
Jämtlands och Härjedalen historia
Offerdalsboken
Räfsten med jämtarna 1613
Stadling, J, Vår irländska fråga
Wimmercranz, F

Dessutom:
Jämtlands Tidningen
Länstidningen
Östersunds Posten

Tryckeribolaget Jämtlandsposten 887351

July 31, 1889